

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Kenya – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 30 juni 2019

I. SAMMANFATTNING

Kenyas konstitution ger ä ett långtgående skydd för de mänskliga rättigheterna men inskränkningar av dessa rättigheter förekommer. Flera lagar har ännu inte trätt i kraft och kompletterande lagstiftning behövs på en rad områden för att säkerställa skydd för de mänskliga rättigheterna. Kvinnor och män garanteras lika rättigheter i lagen men kvinnors åtnjutande av dessa rättigheter begränsas ofta av lokala traditioner och sedvänjor samt långdragna domstolsprocesser.

Kenya har ett flerpartisystem med allmänna och regelbundna val. Konstitutionen garanterar politiska rättigheter som att delta och ställa upp i val och grunda eller engagera sig i ett politiskt parti. Kvinnors möjligheter till politiskt deltagande försvåras till följd av patriarkala strukturer och begränsade ekonomiska resurser. Konstitution från 2010 har bidragit till tydligare maktdelning och decentralisering.

Rättsväsendets oberoende har stärkts, även om påtryckningar förekommer. Flera beslut och lagar stoppats av landets domstolar med hänvisning till att de riskerar att inskränka rättigheter eller strider mot andra bestämmelser i konstitutionen. Den utbredda korruptionen utgör ett hot mot rättsstatens principer. President Kenyatta har nyligen lanserat en omfattande antikorrupcionskampanj. Kampanjen har resulterat i att flera högt uppsatta politiker och tjänstemän står åtalade för korruptionsbrott i landets domstolar, något som historiskt sett varit

ovanligt i Kenya där strafffrihet och avsaknad av ansvarsutkrävande för korruptionsbrott varit ett utbrett problem.

Människorättsorganisationer och tillsynsmyndigheten för polisen publicerar regelbundet rapporter som visar att våld och kränkningar från polis är ett utbrett problem. Uppgifter finns om att påtvingade försvinnanden, godtyckliga frihetsberövanden och utomrättsliga avrättningar förekommer där polisen utpekats som ansvarig. En omfattande polisreform har pågått i flera år med syfte att bland annat stärka allmänhetens förtroende för polisen samt öka rättssäkerheten och effektiviteten inom polisväsendet.

Pressfriheten garanteras i konstitutionen och en rad oberoende medier är verksamma i landet. Trots detta har en viss tillbakagång skett på pressfrihetens område och granskande journalister riskerar att utsättas för trakasserier och hot. Samtidigt som fattigdomen har minskat de senaste åren har de ekonomiska ojämlikheterna ökat kraftigt.

Klimatförändringarna har bidragit till matosäkerhet och resursbrist i stora delar av landet, framför allt på landsbygden där fattigdomen är utbredd.

Ungdomsarbetslösheten var den högsta i regionen år 2017 och den snabba befolkningstillväxten förväntas leda till ännu högre arbetslöshet, vilket i sin tur riskerar att leda till ökad ekonomisk ojämlikhet.

Samkönade sexuella handlingar är kriminaliserade i Kenya och har en straffskala på upp till 14 års fängelse.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

Kenyas konstitution från 2010 är progressiv i ett internationellt perspektiv. Den garanterar ett oberoende rättsväsende med riktlinjer för hur domare och åklagare ska tillsättas. Konstitutionen innehåller även en rättighetsstadga som garanterar respekt för de flesta mänskliga rättigheterna, inklusive rätten till en hälsosam miljö.

Det förekommer att personer verksamma i rättsväsendet, framförallt domare, utsätts för påtryckningar från olika håll. Samtidigt tockades Högsta domstolens beslut att underkänna valresultatet i presidentvalet 2017, som ett bevis på Högsta domstolens oberoende ställning. Domstolen har vid ett flertal tillfällen stoppat politiska beslut eller

lagförslag med hänvisning till bestämmelser i konstitutionen. För närvarande är rättsväsendet utsatt för budgetnedskärningar. Samtidigt pågår ett reformarbete för att stärka rättsväsendets oberoende ställning. Landet rankas på plats 101 av 126 länder på *World Justice Project* (WJP) rättsstatsindex.

Kenyas riksrevision, den nationella människorättskommissionen och internationella organisationer publicerar regelbundet rapporter som visar hur den omfattande korruptionen, som återfinns på alla nivåer inom alla sektorer i samhället, utgör ett hot mot rättsstatens principer i Kenya. Kenya rankas på plats 144 av 180 på *Transparency International's* index över upplevd korruption 2018. Regeringen har lanserat en kampanj för att bekämpa korruption på alla nivåer. Antikorruptionskampanjen har fått stor exponering i media och flera åtal gentemot inflytelserika personer har väckts. Fortfarande har ingen fällande dom mot en högt uppsatt person meddelats.

Rättssäkerhet

Rättegångar är offentliga. Lagen föreskriver oskuldspresumtion men på grund av korruptionen, som återfinns även inom polis- och rättsväsendet, sätts denna ibland ur spel.

Alternativa metoder för rättskipning som medling, skiljedomsförfaranden och informella tvistelösningsmetoder erkänns i konstitutionen.

Användandet av dessa metoder har bidragit till att fler fall tas upp till prövning och att bördan på det tungt belastade formella domstolsväsendet minskat något. Regionala och lokala skillnader i användandet av alternativa rättskipningsmetoder förekommer, men ett harmoniserat regelverk för dessa metoder är under utarbetande för att förbättra rättssäkerheten. Muslimska domstolar, så kallade Kadhidomstolar, har enligt konstitutionen rätt att döma i vissa civilrättsliga fall mellan muslimska parter, om samtliga parter godkänner detta.

Bristande rättshjälp och bristfällig kommunikation från rättsväsendets företrädare är vanligt förekommande. Detta leder i vissa fall till att personer döms utan att känna till eventuella möjligheter att överklaga eller anledningen till domen. Rättsprocesser riskerar att ta oskäligt lång

tid. Det händer att häktningstiderna är längre än det utdömda straffet. Långa handläggningstider, resursbrist och korruption är huvudsakliga orsaker härför. Utmaningarna inom rättsväsendet riskerar att leda till att den enskilde inte behandlas i enlighet med lagen.

Flera initiativ har de senaste åren tagits för att förbättra rättssäkerheten. En lag från 2016, *Legal Aid Bill*, syftar till att förbättra tillgången till rättshjälp för personer som lever i fattigdom. Lagen är fortfarande under genomförande. Straffbarhetsåldern i Kenya är åtta år vid uppsåt och tolv år vid försummelse. Det pågår försök att förbättra behandlingen av barn och unga som kommer i kontakt med rättssystemet, både vad gäller faciliteter och kompetens.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Politiker, högt uppsatta statstjänstemän och andra inflytelserika personer ställs sällan inför rätta. Även inom polisväsendet är straffriheten utbredd. Brottssanklagade politiker och myndighetschefer får ofta sitta kvar på sina positioner trots misstankar om grov brottslighet. På senare tid har detta fenomen kritiserats alltmer, både i media och från politiskt håll. När finansministern nyligen, tillsammans med 27 andra personer, häktades misstänkta för korruptionsbrott, förbjöd domstolen för första gången samtliga misstänkta från att återvända till arbetet under utredningstiden.

Avsaknaden av fällande domar mot makthavare bidrar till att underminera rättsväsendets legitimitet och ökar misstron gentemot samhällets institutioner. Under 2018 dömdes dock tio poliser för brott mot de mänskliga rättigheterna. Nyligen har även flertalet korruptionsåtal väckts mot politiker och myndighetspersoner. Detta kan ses som en trend i positiv riktning, även om fällande domar mot brottsmisstänkta poliser, högt uppsatta tjänstemän och politiker fortfarande är ovanliga.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Det politiska systemet bygger på maktodelningsprincipen med en exekutiv, lagstiftande och dömande makt. Konstitutionen garanterar politiska rättigheter som att delta och ställa upp i val, grunda eller engagera sig i ett

politiskt parti samt andra sätt att engagera sig politiskt, exempelvis genom att väcka frågor eller föreslå lagstiftning till parlamentet. Flerpartisystem återinfördes i Kenya 1991. Allmänna val, på nationell och regional nivå, hålls vart femte år. Konstitutionen från 2010 har stärkt maktdelningsprincipen och introducerat en decentralisering av makten till 47 *counties*, eller län. Länen har egen förvaltning och mandat vad gäller att förse sina medborgare med grundläggande service. I valet 2017 straffade väljarna en klar majoritet av guvernörerna som inte fick förnyat förtroende. Att allmänhetens missnöje gentemot sina folkvalda på ett så tydligt sätt resulterade i maktskifte på regional nivå visar på en positiv demokratisk utveckling.

Etnisk tillhörighet påverkar i stor utsträckning röstningsmönsterna. Beslut om koalitionsamverkan fattas främst genom personliga allianser och partigrupperna spelar endast en marginell roll. Detta problem är särskilt påtagligt på länsnivå. Korruption i relation till parti- och kampanjfinansiering och köp av röster förekommer.

Det första valresultatet i presidentvalet 2017 hade 77 procents valdeltagande men underkändes av Högsta domstolen med hänvisning till att valprocessen inte varit tillräckligt transparent och rösträkningen inte verifierbar. Kenyas valmyndighet utpekades av domstolen som ansvarig för den misslyckade valprocessen och omval utlystes. Omvalet, som endast hade 39 procents valdeltagande, bojkottades av Raila Odinga, ledaren för oppositionens huvudkoalition. Eftervalsperioden präglades av allvarliga politiska och etniska spänningar i hela landet följde. En nationell handlingsplan, The Building Bridges Initiative (BBI), presenterades som bland annat innefattade en rad förslag som syftade till nationell enighet.

De oberoende valobservatörerna som fanns på plats under valet 2017 påpekade bland annat att den korta tidsfristen för genomförandet av valprocessreformer bidragit till svårigheter för valmyndigheten att genomföra valet. Valobservatörerna menade även att valprocessen påverkats negativt av politiska attacker mot de oberoende samhällsinstitutionerna. Under valet 2017, liksom under föregående val, förekom flera rapporter om våld. Människorättsorganisationer som Human Right Watch och Amnesty International menade att polis och politiskt finansierade miliser bar ansvar för en stor del av våldet.

Enligt lag har kvinnor samma möjligheter som män att kandidera till politiska ämbeten. Kvinnor har dock i realiteten ofta begränsade möjligheter att ställa upp i val och bedriva politiskt kampanjarbete, till följd av patriarkala strukturer och begränsade ekonomiska resurser. Konstitutionen ställer krav på jämställd representation i alla offentliga organ. Inget av könen får enligt jämställdhetsprincipen uppta mer än två tredjedelar av positionerna. Denna regel efterföljs dock inte i praktiken och trots att konstitutionen föreskriver att parlamentet måste lagstifta om hur denna regel praktiskt ska genomföras har ingen ny lag antagits ännu. Under valet 2017 valdes fler kvinnor än tidigare in i folkvalda institutioner, på både nationell och regional nivå. Parlamentet har nu 23 procent kvinnliga ledamöter. Tre kvinnor valdes även till guvernörer och tre kvinnor blev invalda i senaten, vilket är första gången i Kenyas historia. Av samtliga 1 835 folkvalda representanter är dock endast 9,2 procent kvinnor, vilket innebär en marginell ökning från 7,7 procent i valet 2013.

En folkräkning planeras för hösten 2019, vilken kommer att följas av en översyn av valkretsarna baserat på folkmängd. Detta riskerar att leda till ökade politiska och etniska spänningar då denna indelning är av stort politiskt intresse, inte minst inför valet 2022.

Det civila samhällets utrymme

Civilsamhället i Kenya är brett och mångfacetterat. Uppemot 20 000 civilsamhällesorganisationer uppskattas vara verksamma i landet, även om denna siffra inte är verifierad.

Föreningsfriheten, yttrandefriheten och demonstrationsfriheten är skyddade i konstitutionen. Det händer dock att dessa rättigheter inskränks. Vissa civilsamhällesorganisationer har till exempel nekats möjligheten att registreras, vilket är ett lagstadgat krav för att organisationer ska få vara verksamma i Kenya. Flera rapporter visar att människorättsförsvarare riskerar att utsättas för hot, våld och godtyckliga frihetsberövanden. Uppgifter om utomrättsliga avrättningar av människorättsförsvarare förekommer också, särskilt vanligt är detta i Nairobis slumområden.

Särskild lagstiftning som reglerar civilsamhället, *Public Benefit Organisations Act (PBO Act)*, garanterar en hög grad av självreglering och transparens inom civilsamhället och skrevs under redan 2013. Lagstiftningen har dock fortfarande inte genomförts, vilket har bidragit till osäkerhet och vissa svårigheter för civilsamhället att verka. Hanteringen av *PBO Act* flyttades under 2016 över från decentraliserings- och planeringsministeriet till inrikesministeriet, där den fortfarande är parkerad. Under årens lopp har flera lagförändringsförslag med syfte att begränsa civilsamhällets utrymme lagts fram. På grund av aktivt motstånd från civilsamhällets sida har förslagen inte röstats igenom i parlamentet.

Särskilt i samband med valperioden ökade trycket på civilsamhällesorganisationer i Kenya. Veckan efter första valomgången 2017 beslutade myndigheten *NGO Coordination Board*, som har till uppgift att övervaka och registrera civilsamhällesorganisationer, att stänga ner vissa organisationer. Dessa beslut upphävdes dock av domstol.

Under 2018 fick *NGO Coordination Board* en helt ny styrelse som åtnjuter större förtroende bland både regeringsföreträdare och civilsamhällesorganisationer. Sedan den nya styrelsen tillträdde har en positiv förändring skett. Bland annat har civilsamhällesorganisationer som tidigare nekats tillstånd att verka fått sina tillstånd omprövade.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Konstitutionen innehåller bestämmelser som värnar om rätten till liv och mänsklig värdighet. Tortyr är sedan länge förbjudet i Kenya men det saknades fram till 2017 en definition av tortyr eller fastställd straffskala för tortyrbrott i lagstiftningen, vilket har omöjliggjort åtal mot tortyrbrott. Under 2017 godkändes en lag som möjliggör åtal mot tortyr, riktlinjerna för tolkningen av lagen har dock ännu inte implementerats.

Både polis och militär anklagas ofta av människorättsorganisationer för att använda tortyrliknande metoder i förhör samt för att straffa frihetsberövade personer. Under valet 2017 förekom rapportering om att polis och militär använt tortyr och tortyrliknande våld mot civila i samband med protester. Människorättsorganisationer, både nationella och

internationella, rapporterar ofta om att utomrättsliga avrättningar förekommer, både av misstänkta brottslingar, och i kampen mot terrorism. Flertalet av offren kommer från utsatta, underprivilegierade områden. Det förekommer även rapporter om att människorättsförsvare försvunnit eller hittats döda.

Tillsynsmyndigheten för polisen (*Independent Policing Oversight Authority, IPOA*) har rapporterat om flertalet anmälningar per vecka avseende dödsskjutningar utförda av polisen. Tillsynsmyndigheten brottas dock med resursbrist. Av nästan 10 000 anmälningar mellan 2013 och 2018 har 63 fall tagits vidare till domstol och endast tre av dessa har lett till fällande domar.

Förhållandena i landets fängelser är undermåliga. Överbeläggning, sanitära brister, brist på sjukvård, otillräckliga matransoner och brist på vatten är några av problemen. Trots att lagen kräver att manliga intagna separeras från kvinnliga intagna och barn, är det vanligt förekommande att kvinnor och barn får dela lokaler med män i fängelser och häkten. Enligt rapporter från flera människorättsorganisationer är sexuella övergrepp och våldtäkter mot kvinnliga intagna vanligt förekommande.

Kenya är ett transit-, destinations- och ursprungsland för kvinnor, män och barn som faller offer för människohandel. Personer som fallit offer för människohandel utnyttjas inom sexindustrin eller som billig arbetskraft, både i Kenya och internationellt. Flyktingar, internflyktingar och migranter som befinner sig i en särskilt utsatt situation löper större risk att falla offer för människohandel.

Dödsstraff

Dödsstraffet finns formellt kvar i straffskalan och är obligatoriskt som straff för mord eller väpnat rån. Ingen dödsdom har dock verkställts sedan 1987. I ett rättsfall från 2017 ansåg konstitutionsdomstolen att dödstraffets obligatoriska natur för vissa brott stred mot rätten till liv samt rätten till mänsklig värdighet, vilka båda skyddas i konstitutionen. Som en konsekvens av domen tillsattes en statlig utredning under 2018 för att utreda huruvida dödstraffet är konstitutionsenligt samt undersöka kenyanernas attityder gentemot dödsstraff.

I oktober 2016 beviljade president Kenyatta alla dödsdömda i landets fängelser nåd, vilket innebar att 2 747 personer fick sina dödsdomar omvandlade till livstids fängelse. Sedan dess har dock ytterligare ett 30-tal personer dömts till dödsstraff till följd av att dödsstraffet är obligatoriskt som påföljd för vissa brott.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Uppgifter om godtyckliga frihetsberövanden är vanligt förekommande både i medier och rapporter från organisationer som *Human Rights Watch* och *Amnesty International*. Det händer att den misstänkte inte får reda på grunden till frihetsberövandet, inte ges möjlighet att tala med juridiskt ombud eller frihetsberövas på utomrättsliga grunder. Grunden för godtyckliga frihetsberövanden varierar. Människorättsförsvarare eller personer eller grupper som upplevs utgöra ett hot mot polisens auktoritet och verksamhet är särskilt utsatta för godtyckliga frihetsberövanden. I andra fall pekas på att det underliggande motivet bakom frihetsberövanden är möjligheten att kunna kräva in mutor.

Under valåret 2017 ökade antalet påtvingade försvinnanden kraftigt i samband med valrelaterade demonstrationer och protester. Kenyanska medier och människorättsorganisationer rapporterade om att ansvaret för ett stort antal av dessa låg hos de kenyanska säkerhetsstyrkorna.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande- och pressfrihet är skyddade i konstitutionen, med vissa begränsningar, bland annat gällande hatpropaganda. Det finns en rad oberoende medier, både tryckta och etermedia. De flesta stora mediehus ägs dock helt eller delvis av inflytelserika familjer inom eller nära det politiska etablissemangen. Ägarkoncentrationen i mediebranschen riskerar att påverka mediernas oberoende.

Reportrar utan gränser bedömer att det skett en långsam tillbakagång på pressfrihetsområdet de senaste åren. Sedan 2016 har pressfriheten inskränkts vid flertalet tillfällen med motiveringen att den politiska situationen i landet eller säkerhetsläget krävt detta. Fysiska attacker mot medier och journalister samt genom hot, konfiskering av utrustning och censur av journalistiskt innehåll är några exempel på hur pressfriheten

inskränktes av säkerhetsstyrkor, myndigheter och politiker under och efter valet 2017. I början på 2018 stängdes fyra av de stora tv-kanalerna ned för att ha rapporterat om valefterspelet. Kenya rankas på plats 100 av 180 i *Reportrar utan gränsers* pressfrihetsindex för 2019, vilket är fyra placeringar lägre än föregående år.

Ett antal lagar som inskränker yttrande-, press och informationsfrihet har antagits av parlamentet sedan 2013, ofta med upprätthållandet av nationell ordning och säkerhet som motivering. Högsta domstolen har dock stoppat flera av dessa lagar med hänvisning till yttrande-, press- och informationsfriheten i konstitutionen.

Under 2018 godkände parlamentet en lag som riskerade att inskränka yttrande- och informationsfrihet på internet genom att bland annat förbjuda spridning av "falska nyheter" och "hatbrott". Kritiker menade att lagen skulle kunna användas för att censurera innehåll på internet samt till att övervaka internetanvändare. Implementeringen av lagen stoppades dock under 2018 av Högsta domstolen med hänvisning till yttrande- och informationsfriheten i konstitutionen.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Konstitutionen garanterar förenings- och mötesfrihet, inklusive rätten till fredliga demonstrationer och protester. Inskränkningar av demonstrationsrätten förekommer, dels genom byråkratiska hinder dels genom våldsamt bemötande av demonstranter från polis- och säkerhetsstyrkors sida.

Även föreningsfriheten utsätts ibland för inskränkningar. FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) har fått in rapporter om att medlemmar i civilsamhällesorganisationer och fackförbund utsatts för repressalier i form av hot, uppsägning, våld och godtyckliga frihetsberövanden.

Religions- och övertygelsefrihet

Konstitutionen garanterar religionsfrihet. Religionsfriheten i Kenya är relativt långtgående och innefattar frihet från diskriminering på grund av

trosuppfattning, frihet att praktisera och uttrycka religion samt frihet från att tvingas utöva handlingar som strider mot ens trosuppfattning.

Traditionellt sett präglas Kenya av relativt samförstånd mellan kristna, muslimer och hinduer, som utgör de största religiösa grupperna. Spänningarna mellan kristna och muslimer har dock tilltagit de senaste åren. Enligt flera muslimska organisationer och människorättsorganisationer har polisens och militärens terrorbekämpning missgynnat den muslimska befolkningen på ett oproportionerligt sätt. De pekar på att vissa muslimska grupper, särskilt etniska somalier, löper större risk än andra religiösa grupper att utsättas för diskriminering, trakasserier, hot, godtyckliga frihetsberövanden och påtvingade försvinnanden. Det finns även rapporter om diskriminering i utfärdande av ID-kort till den somaliska befolkningen i gränsområden, vilket i förlängningen innebär förnekande av individers rösträtt.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Kenya har ratificerat sju av Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta kärnkonventioner; utestående är konvention nummer 87 angående föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten. Arbetslösheten är hög, särskilt ibland kvinnor och unga på landsbygden. Enligt FN:s utvecklingsprogram (UNDP) index över mänsklig utveckling (HDI) 2017 har Kenya den högsta arbetslösheten i regionen. Med tanke på att cirka 75 procent av befolkningen uppskattas vara under 35 år är arbetslösheten, särskilt ungdomsarbetslösheten, ett allvarligt problem.

Den stora majoriteten av befolkningen arbetar inom den informella sektorn, främst inom det småskaliga jordbruket, vilket kännetecknas av omfattande brister i anställningsskydd och rättigheter. Enligt konstitutionen är slaveri och påtvingat arbete förbjudet. Medborgare ska även garanteras rätten till goda arbetsförhållanden och ersättning för arbete. Tillämpningen av dessa regler varierar mellan olika sektorer och arbetsgivare. Minimilön för ett stort antal yrkeskategorier fastställs av staten och ses över regelbundet. Dessa är dock mycket lågt satta och inte tillräckliga för att täcka en familjs grundläggande behov. Regler kring

minimilön och anställningsskydd är inte tillämpliga för flertalet som saknar formell anställning. För dem som arbetar i den formella sektorn är anställningsskyddet relativt långtgående.

Barnarbete är förbjudet för barn under 16 år. Inom industrin är gränsen 18 år. Barnarbete är dock fortfarande vanligt förekommande, särskilt på landsbygden och inom den informella sektorn. Enligt UNDP beräknas 25 procent av barn i åldern 5–14 år arbeta i någon utsträckning.

Konstitutionen fastställer anställdas rätt att organisera sig, att strejka samt rätten till kollektiv förhandling. Strejkrätten är dock begränsad på flera punkter enligt lagstiftningen. Fackföreningsrörelsen är svag och medlemsantalen sjunker. Trakasserier, hot och olagliga uppsägningar förekommer enligt rapporter från bland annat OHCHR.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Tillgången till hälsovård varierar kraftigt mellan regioner. Det finns ett grundläggande allmänt sjukförsäkringssystem och numera kan även icke anställda ansluta sig till detta. Systemet garanterar rätt till grundläggande sjukvård till kraftigt subventionerad avgift och omfattar offentliga såväl som privata vårdgivare. Utvidgningen av systemet har förbättrat tillgången till sjukvård avsevärt, särskilt för ekonomiskt marginaliserade grupper.

Enligt Världshälsoorganisationens (WHO) senaste mätning från 2016 är medellivslängden i Kenya 69 år för kvinnor och 64 år för män. Kenyanska kvinnor föder i genomsnitt 3,7 barn enligt FN:s befolkningsfond UNFPA.

Mödradödligheten var 510 av 100 000 levande födda år 2015, enligt WHO. Mödradödligheten varierar dock kraftigt mellan olika delar av landet. Barnadödligheten (under fem år) var 46 per 1000 barn år 2017 enligt FN:s barnfond Unicef, vilket är en minskning från 52 per 1000 födselar år 2014. Antalet hiv-smittade har minskat från 8,9 procent år 2000 till 4,8 procent år 2018. 64 procent av alla hiv-smittade i Kenya genomgår behandling.

Tonårsgraviditeter är vanliga och enligt UNFPA har nästan en femtedel av alla flickor fött sitt första barn eller blivit gravida innan de fyllt 19 år. Enligt UNFPA använder 62 procent av alla kvinnor mellan 15–49 någon form av modernt preventivmedel. Konstitutionen stadgar att rätten till liv börjar redan i livmodern vid befruktningstillfället och abort är endast tillåtet som akut ingrepp eller när sjukvårdspersonal bedömer att det är fara för den gravida kvinnans liv eller hälsa. På grund av den restriktiva lagstiftningen, ekonomiska faktorer och brist på kunskap utförs många osäkra aborter som riskerar kvinnans liv och hälsa. Under 2014 beslutade hälsoministeriet att dra in de officiella riktlinjerna för hur säkra och legala aborter får genomföras samt förbjöd all undervisning om säkra aborter för sjukvårdspersonal.

År 2019 fastställde dock Högsta domstolen att hälsoministeriets beslut stred mot konstitutionen i och med att det riskerade att inskränka kvinnors rätt till liv och hälsa. Domstolen ansåg även att 'fara för liv eller hälsa' bör ges en bred definition och innefatta fysiskt, psykiskt och socialt välmående. Detta innebär att kvinnor numera har en konstitutionell rätt till säker abort när sjukvårdspersonal bedömer att graviditeten utgör en fara för kvinnans hälsa, i bred bemärkelse.

Rätten till en ren och hälsosam miljö garanteras i konstitutionen och regeringen har tagit vissa steg för att minska miljöförstöring.

Rätten till utbildning

En omfattande reform av skolsystemet genomfördes under 1980-talet. Denna reform har bidragit till att Kenya idag har en relativt hög utbildningsnivå. Grundskoleutbildning är obligatorisk och avgiftsfri i offentliga skolor. Utbildningsmöjligheterna är relativt jämställda mellan kvinnor och män. 85 procent av alla pojkar beräknas delta i grundskoleundervisningen. Motsvarande siffra för flickor är 87 procent. Enligt en större, statlig statistikrapport, *Kenya Demographic and Health Survey* (KDHS), har 43 procent av kvinnorna en utbildningsnivå motsvarande gymnasium eller högre. Motsvarande siffra för män är 49 procent.

Av de som påbörjar grundskoleutbildning fullföljer så gott som alla, både pojkar och flickor utbildningen. Skillnaden mellan pojkars och flickors

tillgång till utbildning varierar beroende på inkomst och region. I de nordliga regionerna deltar avsevärt färre barn, särskilt flickor, i grundskoleundervisningen.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

2014 omklassificerades Kenya från utvecklingsland till medelinkomstland enligt Världsbankens definition. Landet hamnade på plats 142 av 189 i UNDP:s index för mänsklig utveckling för 2018. Skillnaden i levnadsstandard mellan stad och landsbygd och fattiga och rika har ökat dramatiskt de senaste tio åren. Enligt *Oxfam* äger den rikaste 0,1 procenten av befolkningen tillsammans mer än övriga 99,9 procent av befolkningen. Tack vare en stadig ekonomisk tillväxt de senaste åren har dock andelen personer som lever i fattigdom minskat. Enligt Världsbankens fattigdomsdefinition lever 36 procent av befolkningen i fattigdom, vilket kan jämföras med 47 procent för tio år sedan.

Majoriteten av landsbygdsbefolkningen livnär sig på småskaligt jordbruk. Jordbruket är beroende av regn, vilket resulterar i sårbarhet för klimat- och vädervariationer, återkommande hungersnöd och en ökning av antalet människor som lever med kronisk livsmedelsbrist. Matosäkerheten har ökat till följd av klimatförändringar och i dagsläget är ungefär 1,9 miljoner kenyaner i behov av livsmedelsbistånd enligt FN. På landsbygden saknar 51 procent av befolkningen tillgång till rent vatten enligt Kenyas Vattenministerium. Motsvarande siffra för urbana områden är 65 procent.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Trots en relativt progressiv lagstiftning på jämställdhetsområdet begränsas kvinnors rättigheter och tillgång till rättvisa av lokala traditioner och sedvänjor samt långdragna domstolsprocesser. Erkännandet av alternativa tvistelösningsmetoder har bidragit till att fler fall tas upp till prövning, särskilt för brott som ofta drabbar kvinnor men som tenderar att nedprioriteras av domstolarna till följd av överbelastning.

Konstitutionen garanterar män och kvinnor lika rättigheter inom äktenskapet. Skilsmässa är tillåtet men ofta har kvinnor i praktiken inte möjlighet att bryta ett äktenskap på grund av lokala och religiösa traditioner samt bristande ekonomiska förutsättningar. Polygami legaliserades 2014 och män, inte kvinnor, tillåts i enlighet med vissa villkor att gifta sig med upp till fyra kvinnor. Redan befintliga hustrur behöver inte ge sitt medgivande.

Kvinnor har enligt konstitutionen samma arvs- och äganderättigheter som män. Dessa rättigheter, som funnits i lagstiftningen sedan 1981, efterlevs dock inte alltid och fram tills nyligen har domstolar i flera fall vägrat erkänna kvinnors arvsrätt. I ett prejudicerande fall från 2019 erkände en av landets regionala domstolar en gift kvinna arvsrätt till sina döda föräldrars mark. Rättsfallet blev omdiskuterat då det strider mot lokal sedvänja, där kvinnor endast anses ha en sekundär arvsrätt till släktingars mark och egendom.

Sexuella övergrepp är förbjudna enligt lag, men diskriminerande attityder inom polis och rättsväsende och ett administrativt krångligt förfarande är ofta till nackdel för kvinnor som anmäler sådana brott. Anmälningsgraden för våldtäkter är mycket låg. Kvinnlig könsstympning är förbjudet sedan 2011 men utövas trots detta i flera delar av landet. Andelen kvinnor i åldern 15–49 som utsatts för könsstympning i Kenya har enligt UNFPA dock minskat från 38 procent år 1998 till 21 procent idag. Inom vissa etniska grupper könsstympas majoriteten av flickorna, särskilt i de nordöstra delarna av landet.

Barnets rättigheter

Konstitutionen stadgar att barn är en grupp i behov av särskilt skydd. *Childrens Act*, en lag från 2002, fastställer principer för barnets rättigheter, inklusive principerna i Barnkonventionen. Lagen innehåller även regler för föräldraansvar, vårdnad av barn och skydd av barn. Flertalet brister i tillämpningen av barnets rättigheter förekommer dock. För att förenkla tillämpningen av barnrättigheter håller *Childrens Act* på att revideras för att harmoniseras med konstitutionen från 2010.

Barnäktenskap är olagligt men uppskattningsvis 23 procent av kenyanska flickor gifter sig innan de fyllt 18 år, som är den lägsta giftasåldern enligt lagen. Uppskattningsvis fyra procent av alla 15-åriga flickor är gifta.

Barnarbete är förbjudet för barn under 16 år. För de som arbetar inom industrin är lägsta anställningsåldern 18 år. Det är dock inte ovanligt att barn arbetar med jordbruk, hushållsnära tjänster, fiske, gatuförsäljning och tiggeri. Barnaga är förbjudet i skolor, men inte i hemmet, och förekommer frekvent som bestraffnings- och uppfostringsmetod.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Kenyas befolkning representerar en bred mångfald och brukar indelas i 42 etniska folkgrupper. I den senaste folkräkningen från 2009 utgjorde Kikuyu den största folkgruppen, följt av Luhya, Kalenjin och Luo.

Konstitutionen garanterar de mänskliga rättigheterna för marginaliserade grupper och minoriteter, inklusive rätten till sin kultur och sitt språk. Det finns ingen specifik lagstiftning för urfolk. De boskapsskötande folken motsvarar uppskattningsvis en fjärdedel av Kenyas totala befolkning och bor framförallt i de norra delarna av landet. Dessa delar av landet har sedan självständigheten lidit av politisk och ekonomisk marginalisering och befolkningen lever i större fattigdom och har lägre utbildningsnivå än i övriga landsdelar. Konkurrens om mark- och vattenresurser försvårar situationen ytterligare. Decentraliseringsprocessen har i viss mån förbättrat servicetillgången och fördelningen av resurser i dessa områden.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Samkönade sexuella handlingar är kriminaliserade och har en straffskala på upp till 14 års fängelse.

Den kenyanska hbtq-rörelsen har 2016 i en rad rättsfall utmanat den existerande lagstiftningen med hänvisning till konstitutionen som förbjuder kränkande och omänsklig behandling, garanterar rätten till privatliv och rätten till mänsklig värdighet samt allas likhet inför lagen. I ett avgörande domslut från 2018 fastslogs att påtvingade analundersökningar av misstänkt homosexuella män strider mot förbudet mot kränkande och omänsklig behandling och samt rätten till att bli

behandlad med mänsklig värdighet. Flera hbtq-organisationer är verksamma i Kenya men har tidigare förbjudits från att registrera sig. Registreringsförbudet upplöstes under 2019 genom ett avgörande i Högsta domstolen. Ytterligare ett uppmärksammat rättsfall, där hbtq-organisationer ifrågasatte om förbudet mot homosexuella sexuella handlingar strider mot konstitutionen, har under sensvåren 2019 avgjorts av domstol. Domstolen slog fast att det rådande förbudet ej strider mot konstitutionens rättighetsstadga. Domslutet har överklagats och förväntas tas upp till prövning i högsta instans.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Kenya är värdland för cirka 480 000 flyktingar och asylsökande som lever i flyktinglägren Dadaab och Kakuma eller i urbana områden. De flesta flyktingarna kommer från Somalia och Sydsudan och har bott i Kenya under lång tid, i vissa fall i decennier. Säkerhetssituationen i de två grannländerna försvårar möjligheterna för återvändande.

Flyktingar i flyktingläger har begränsad rörelsefrihet då de lokala myndigheterna måste utfärda ett särskilt pass för att de ska kunna röra sig utanför lägren. Arbetsmöjligheter i flyktinglägren är begränsade. Somaliska medborgare i lägren har under de senaste två åren inte kunnat registreras eller få flyktingstatus.

År 2016 meddelade den kenyanska regeringen att flyktinglägret Dadaab skulle stängas. Beslutet stoppades dock av högsta domstolen med motiveringen att beslutet riktade sig särskilt mot somaliska flyktingar och därmed var diskriminerande. Att stänga Dadaab och sätta en snäv tidsram för återvändanden skulle riskera att bryta mot principen om non-refoulement, det vill säga skydd för flyktingar att återsändas till en stat där man riskerar förföljelse. Den kenyanska regeringen och FN:s flyktingkommissariat UNHCR arbetar tillsammans med att hitta hållbara behovsbaserade lösningar för de olika befolkningsgrupperna i Dadaab.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Den senaste folkräkningen år 2010 uppskattade antalet personer med funktionsnedsättning till 3,8 miljoner men mörkertalet är troligen stort. Konstitutionen garanterar dessa personer politisk representation på

nationell och regional nivå. År 2003 antogs en lag där ett nationellt råd för personer med funktionshinder etablerades, med uppgift att övervaka funktionshindrades rättigheter i Kenya, registrera dessa personer samt ge råd till regeringen. Lagen garanterar även rätt till sjukvård till skälig kostnad, specialanpassade skolor samt skydd mot diskriminering på arbetsplatsen för funktionshindrade. Mycket kvarstår dock att göra för att lagstiftningen ska efterföljas.

Platsbrist råder på de specialanpassade grundskolorna vilket påverkar rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning. Andelen unga med funktionsnedsättning som slutför grundskoleutbildning uppskattas till 4,2 procent. Arbetslösheten och utsattheten för dessa personer på arbetsmarknaden är påtaglig och majoriteten arbetar inom den informella sektorn. Regeringen har tagit steg att införliva kvotering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden och för att inkludera personer med grava funktionsnedsättningar i socialförsäkringssystemet.

Tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning i offentliga miljöer är ytterst begränsad vilket begränsar tillgången till offentlig service på lika villkor och försvårar många funktionshindrade personers möjligheter att röra sig fritt.

VII. EXEMPEL PÅ SVENSKT OCH INTERNATIONELLT ARBETE RÖRANDE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER, DEMOKRATI OCH RÄTTSSTATENS PRINCIPER I KENYA

Regeringens demokratisatsning, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Kenya. Sverige samarbetar med olika aktörer för att stärka demokratin och de mänskliga rättigheterna i Kenya. Bland annat ges stöd till flera statliga myndigheter för kapacitetsutveckling. Detta stöd kompletteras med stöd till civilsamhällesorganisationer som arbetar med de mänskliga rättigheterna, jämställdhet och demokratiutveckling. Inom området förbättrade levnadsvillkor syftar det svenska stödet till att skapa produktiv och anständig sysselsättning, som är en grundläggande förutsättning för tillgång till mat, bostad, hälsovård, utbildning med mera.

Sverige ger även stöd till hållbar naturresursförvaltning och jordbruksutveckling, två viktiga fokusområden för fattigdomsbekämpning i Kenya. Både Sverige och EU arbetar på olika sätt för att öka kvinnors politiska deltagande och för att stärka skyddsmekanismer för människorättsförsvarare.

Ett av FN:s fyra högkvarter, det enda på södra halvklotet, samt huvudkontoren för FN:s miljöprogram (UNEP) och FN:s boende och bosättningsorgan (UN-habitat) är belägna i Nairobi. Ett betydande antal FN-organ har närvaro i landet. Även Världsbanken och regionala utvecklingsbanker har landskontor i Kenya.

Den senaste granskningen av Kenya i FN:s universella granskningsmekanism skedde 2015. Sverige rekommenderade Kenya att anta en lag om skydd mot diskriminering av alla personer, oavsett sexuell läggning eller könsidentitet. Sverige rekommenderade även att strafflagstiftningen bör ses över för att harmoniseras med konstitutionen samt förstärkt skydd för press-, förenings- och mötesfrihet. Kenya accepterade samtliga rekommendationer från Sverige.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights*, ICCPR) ratificerades år 1972. Kenya är inte part till det fakultativa protokollet om enskild klagorätt eller det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, ICESCR) ratificerades år 1972. Kenya är inte part till det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, ICERD) ratificerades år 2001.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, CEDAW) ratificerades år 1984. Kenya är inte part till det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, CAT) ratificerades år 1997. Kenya är inte part till det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr.

Konventionen om barnets rättigheter, (*Convention on the Rights of the Child*, CRC) ratificerades år 1990. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter ratificerades år 2002. Det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi undertecknades år 2000 men har inte ratificerats.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD) ratificerades år 2008.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance*, ICED) undertecknades år 2007 men har inte ratificerats.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees*, 1951 *Refugee Convention*) ratificerades år 1966. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1981.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court*) ratificerades år 2005.

Regionala instrument

Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter (*African Charter on Human and Peoples Rights*, ACHPR) ratificerades år 1992. Tilläggsprotokollet om kvinnors rättigheter ratificerades år 2010.

Afrikanska stadgan om barnens rättigheter och välfärd (*African Charter on the Rights and Welfare of the Child*, ACRWC) ratificerades år 2000.